

Навчальна мотивація школярів як чинник успішного вивчення іноземної мови

Олена Сухенко

*магістрантка кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: olena.sukhenko@gmail.com*

Ольга Петрунько

*доктор психологічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: olgapv@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-9023-5265*

Постановка проблеми. Попри істотний прогрес у розвитку методик викладання іноземних мов, рівень навчальних досягнень школярів у цій сфері залишається нерівномірним. Однією з ключових причин є недостатньо сформована або нестійка навчальна мотивація, яка безпосередньо впливає на активність, наполегливість і результативність іншомовної діяльності учнів. Психологічні та лінгводидактичні дослідження доводять, що саме мотивація (внутрішня чи зовнішня) визначає глибину засвоєння мовного матеріалу, здатність долати труднощі та рівень автономності у навчанні. У педагогічній практиці, однак, зберігається суперечність між високими вимогами щодо формування іншомовної комунікативної компетентності та недостатнім урахуванням індивідуальних мотиваційних потреб підлітків, їхніх вікових, емоційних та когнітивних особливостей. Це актуалізує необхідність ґрунтовного аналізу структури навчальної мотивації, чинників її формування й педагогічних умов, що забезпечують її розвиток.

Теоретичні засади розуміння мотивації формувалися в межах різних психологічних шкіл. У психоаналітичній концепції З. Фройд (2008) пояснював поведінку дією несвідомих потягів і внутрішніх конфліктів. Біхевіористи (Skinner, 2014; Watson 1913) трактували мотивацію як реакцію на зовнішні стимули, підкріплення і покарання, акцентуючи роль умовного навчання. Гуманістична психологія (Maslow, 1987; Rogers, 1980) розглядала прагнення до саморозвитку й самоактуалізації як основу навчальних намірів та ставлення до освіти. У когнітивній парадигмі А. Бандура (1971) підкреслив значення самоефективності, тобто віри у власні можливості досягати результату. Сукупність цих підходів дозволяє визначити навчальну мотивацію як комплексне психічне утворення, що охоплює емоційні, когнітивні та вольові компоненти.

У лінгводидактиці мотивація має специфіку, зумовлену природою оволодіння другою мовою. Р. Гарднер (2000) виокремив інтегративну й інструментальну мотивацію: перша пов'язана з прагненням зрозуміти культуру носіїв мови, друга – з орієнтацією на практичні досягнення. З. Дерней (2001) підкреслював динамічний характер мотивації, її залежність від контексту, досвіду, емоцій та навчальних успіхів. На думку С. Торнбері (2006), саме мотивація визначає

ступінь включеності учня в мовне середовище.

Структура навчальної мотивації включає внутрішні та зовнішні чинники. До внутрішніх належать інтерес до мови, задоволення від пізнавальної діяльності, відчуття компетентності та можливість самореалізації. Зовнішні чинники охоплюють оцінювання, соціальне схвалення, очікування батьків, роль учителя. Важливими є також емоційні компоненти, що визначають рівень упевненості учня, ставлення до помилок і реакцію на труднощі, а також соціальна атмосфера, що включає взаємопідтримку, толерантність, колективну взаємодію (Кудріна, 2008).

Мотивація виконує як спонукальну, так і регулятивну функцію. Її смислотвірний аспект визначає, наскільки учень усвідомлює особисту значущість вивчення іноземної мови. Якщо він розуміє практичну цінність знань, то виявляє більшу наполегливість та стійкість. Натомість за відсутності позитивного досвіду та за умов несправедливого оцінювання або нецікавих методів може розвиватися демотивація, яку З. Дерней (2001) описував як втрату позитивних установок під впливом негативних чинників. У крайніх випадках вона переростає в амотивацію – стан, коли учень перестає бачити зв'язок між зусиллями та результатом.

Мотивація змінюється відповідно до вікових особливостей. У молодших підлітків зростає роль пізнавальних мотивів, однак значущим залишається зовнішнє підкріплення (Кудріна, 2008). У середньому підлітковому віці підсилюється потреба в автономії та соціальному визнанні, тому велике значення має стиль педагогічної взаємодії та атмосфера в класі. У старшому підлітковому віці мотивація набуває більш усвідомленого, професійно спрямованого характеру: учні частіше пов'язують знання іноземної мови з майбутньою освітою або можливостями працевлаштування.

Вплив мотивації на успішність вивчення мови проявляється на кількох рівнях. На когнітивному рівні вона сприяє концентрації уваги, ефективному засвоєнню матеріалу, використанню навчальних стратегій. На емоційно-вольовому рівні мотивація забезпечує витривалість та знижує тривожність. На соціальному рівні вона визначає готовність учнів до взаємодії, участі у проєктах, комунікативній діяльності та міжкультурних програмах (Скрипченко та ін., 2007).

Формування стійкої мотивації передбачає створення сприятливих педагогічних, психологічних і соціальних умов. Позитивне освітнє середовище знижує страх помилок і сприяє розвитку мовленнєвої впевненості. Партнерський стиль викладання підсилює внутрішню мотивацію, тоді як авторитарний підхід часто призводить до демотивації. Зміст навчання має бути практично орієнтованим і містити автентичні матеріали, різноманітні й посильні завдання. Важливим чинником є розвиток автономії учнів – залучення їх до постановки цілей, планування та самооцінювання.

Навчальна мотивація формує характер і темп навчання, впливає на вибір стратегій, рівень зусиль та ступінь включеності учнів у комунікативну діяльність. Мотивація постає результатом взаємодії учня з навчальним середовищем, а

системна робота з мотиваційними компонентами сприяє підвищенню навчальної успішності, формуванню стійкого інтересу до іншомовного спілкування та відповідає вимогам сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Фройд, З. (2008). Три нариси з теорії сексуальності. *Психологія і суспільство*, (4), 45-91.
2. Skinner, B. F. (2014). *Science and human behavior*. The B. F. Skinner Foundation. (Original work published by Pearson Education, Inc.).
3. Watson, J. B. (1913). *Psychology as the behaviorist views it*. *Psychological Review*, 20(2), 158-177.
4. Maslow, A. H. (1987). *Motivation and personality* (3rd ed.). Harper & Row Publishers.
5. Rogers, C. R. (1980). *A way of being*. Palo Alto, CA: Houghton Mifflin.
6. Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. New York: General Learning Press.
7. Gardner, R. C. (2000). *Correlation, causation, motivation, and second language acquisition*. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 41(1), 10-24.
8. Dörnyei, Z. (2001). *Teaching and researching motivation*. Harlow: Pearson Education.
9. Thornbury, S. (2006). *An AZ of ELT: a dictionary of terms and concepts used in English language teaching*. Oxford: Macmillan Publishers Limited.
10. Кудріна, Т. С. (2008). *Психологія мотивації: Підручник*. Київ: ВПЦ «Київський університет».
11. Скрипченко, О. В., Долинська, Л. В., Огороднійчук, З. В. (2007). *Вікова та педагогічна психологія* (2-ге вид., доповн.). Каравела.